

algemeen

Meiden from Polen, van 'Flikken' tot 'Katarakt'

Kris Van Heuckelom

14-03-2008

Pag. 18

Men creëre een onbegrijpelijk taaltje en een bijbehorend vreemd lettertype, men laat vervolgens wodka aanrukken en enkele kippen slachten, dat alles op de tonen van een Slavische melodie

Kris Van Heuckelom onderzocht het imago van de Pool op de Vlaamse televisie @5 INFO Opinie: Kris Van Heuckelom is docent Poolse taal- en letterkunde aan de onderzoekseenheid Slavistiek en Oost-Europakunde van de KU Leuven. @4 DROP 2 OPINIE: Dat de aanwezigheid van arbeidsmigranten uit Centraal- en Oost-Europa in ons land almaar zichtbaarder wordt in de straat en op de werkvloer, valt moeilijk te ontkennen. Dat die zichtbaarheid zich ook op het tv-scherm verbreidt, is al bij al een nieuw verschijnsel. Vooral de publieke omroep, daartoe gebonden door de beheersovereenkomst met de Vlaamse Overheid, heeft de voorbije jaren van etnische diversiteit een actiepunt gemaakt, voor én achter de schermen. Zo heeft de Eénsoap Thuis al een aantal jaren een Marokkaans en een Poolse personage in dienst en sinds enkele seizoenen is er in het scenario ook plaats voor een jonge Rus. Wellicht wegens hun relatief grote aandeel in recente migratiestromen zijn het vooral arbeidskrachten uit Polen die de laatste tijd in Vlaamse tv-fictie worden opgevoerd. Zo maakte een Poolse poetsvrouw ('Meid from Polen') onlangs haar opwachting in De Jos Bosmans kerstshow en waren eerder al Poolse zwartwerkers 'aan het werk' in een aflevering van Flikken. De grootste exposure viel de Poolse arbeidsmigranten ten deel in de Poolse aflevering van Willy's en Marjetten (2006) en in de zonet afgelopen dramaserie Katarakt.

Euro-oriëntalisme

Anders dan non-fictieprogramma's, die vanwege de journalistieke deontologie verondersteld worden zorgvuldig om te springen met nationale stereotypen, gaat het hier om een brede waaier van fictieprogramma's (drama, humor, crimi) die elk op hun eigen manier aan de slag gaan met het fenomeen van Centraal- en Oost-Europese arbeidsmigratie. Dat die beeldvorming niet altijd even positief is, hoeft op zich niet te verbazen. In academische kringen is het voorbije decennium heel wat geschreven en gediscussieerd over wat men (naar een term van Edward Said) 'euro-oriëntalisme' is gaan noemen. Auteurs als Larry Wolff (Inventing Eastern Europe), Milica Bakic-Hayden (Nesting Orientalisms), Maria Todorova (Imagining the Balkans) en Vesna Goldsworthy (Inventing Ruritania) hebben vanuit diverse invalshoeken geopperd dat West-Europese elites de voorbije eeuwen een niet onbelangrijk aandeel hebben gehad in de mentale constructie van een 'oriëntaals' Europa waarvan de graad van beschaving omgekeerd evenredig zou zijn aan de afstand die het van het westen scheidt. Oorspronkelijk geografische categorieën zoals Oost-Europa en de Balkan dienen dan als projecties waartegen het 'betere' West-Europa zichzelf naar hartenlust kan profileren.

Terwijl die beeldvorming met betrekking tot het verdere verleden vooral onderzocht werd in cultuuruitingen die door de traditionele elites geproduceerd werden (reisliteratuur, bellettrie, opera's, schilderkunst...), lijken vandaag de massamedia de invloedrijkste dragers en verspreiders te zijn van dergelijke intra-Europese animositeiten. De bijna jaarlijks weerkerende commotie omtrent de tot 'Oostblokfestival' verklaarde Europese liedjeswedstrijd laat zien dat de term 'Oostblok' ook in tijden van Europese (militaire, economische en politieke) integratie nog dienst kan doen als een kofferwoord voor al onze negatieve associaties en vooroordelen omtrent landen in het verre en minder verre oosten. Blijkens recent onderzoek dat uitgevoerd werd aan de Gentse Arteveldehogeschool komt overigens ook de geschreven pers in dat verband niet altijd even genuanceerd uit de hoek.

'Borat!'

Dat dergelijke mechanismen van beeldvorming niet noodzakelijk eenduidig zijn, blijkt uit het geval Borat! en de vele tegenstrijdige reacties die deze mockumentary het voorbije anderhalf jaar uitlokte. 'Oriëntalismewatchers' hadden een vette kluif aan een op en top seksistisch en antisemitisch hoofdpersonage dat vanuit het verre en in spirituele duisternis gehulde Kazachstan op Bildungsreise trok naar de Verenigde Staten. Hier en daar viel te horen dat men zich in Centraal- en Oost-Europa al gelukkig mocht prijzen dat de beschavingsgrens ondertussen was opgeschoven tot in Centraal-Azië.

Muziek van Goran Bregovic

De procédés die Sacha Baron Cohen toepaste in de uitbeelding van het 'oosterse' element, werden ongeveer rond dezelfde tijd overgenomen door Bart De Pauw en Neveneffecten in de Polenspecial van Willy's en Marjetten: men creëre een onbegrijpelijk taaltje (liefst met zo weinig mogelijk klinkers), een bijbehorend vreemd lettertype (een allegaartje van cyrillich, Grieks en nog wat diakritische tekens) en men laat vervolgens wodka aanrukken en kippen slachten, dat alles op de tonen van een Slavische

melodie, of nog beter: zigeunermuziek met koperblazers. Niet toevallig werd zowel in Borat! als in de bewuste aflevering van Willy's en Marjetten muziek gebruikt van de Bosnische componist Goran Bregovic (die met Kazachstan nog minder uitstaans heeft dan met Polen).

Is het überhaupt toegestaan om met dergelijke dingen te lachen? Je zou enerzijds van een selectieve vorm van politieke correctheid kunnen spreken: vervang de usual suspects uit Oost-Europa door Noord-Afrikanen (bij ons) of door zwarten (in de Verenigde Staten) en de zaken komen wellicht al iets gevoeliger te liggen. Minstens zo belangrijk is anderzijds de ironie die achter dergelijke humoristische creaties schuilgaat (en waarvoor niet iedereen even vatbaar schijnt te zijn). De 'autochtone' westerlingen die in dergelijke producties mogen opdraven, worden in de regel niet minder in hun hemd gezet dan de 'allochtone' personages.

Waar het in dergelijke representaties van intra-Europese tegenstellingen meestal om draait, wordt in weinig verdeckte termen duidelijk gemaakt in een van de Poolse sketches uit Willy's en Marjetten. Veejay Nico (rol van Jelle De Beule), die een van de Poolse gasten ervan verdenkt het te willen aanleggen met zijn vriendin, waarschuwt de man om "een beetje voorzichtig te zijn met zijn interculturele activiteiten, want net als aan de Europese Unie zijn er ook grenzen aan mijn geduld". Met andere woorden: als deze landen tot ons Europese clubje willen toetreden, graag, maar dan moeten ze wel hun plaats kennen. In de Eénserie Katarakt werd in dat verband duidelijk een stap in een andere richting gezet. Terwijl sommige personages (zoals zakenman Ben Van Hemelrijck, rol van Dirk Tuypens) nog een herkenbaar Oostblokdiscours hanteren, zetten de makers van de serie duidelijk in op de constructie van een ander beeld, dat van een eengemaakt Europa, waarin landen uit oost en west op voet van gelijkheid met elkaar omgaan. De Poolse fruitplukkers Jarek en Vlad (sic) mogen dan wel nog in een gammele Trabant naar de Limburgse fruitstreek afzakken, de complexloze manier waarop zichzelf en hun Vlaamse zakenpartners elkaar benaderen, lijkt vrij te zijn van het paternalisme dat zo vaak terugkeert in de uitbeelding van oost-westverhoudingen. Zo komt - bijna twintig jaar na de val van het IJzeren Gordijn - nu ook op onze tv het einde van de Koude Oorlog in zicht.

© 2008 De Persgroep Publishing